

**تأثیر نپرداختن بدهی بر حبس
بدهکار از منظر حقوقی و فقهی**

تألیف

دکتر سیده سادات علوی

www.ketab.ir

چاپ ۱۴۰۲

سرشناسه	:	علوی؛ سیده سادات / ۱۳۵۴
عنوان و نام پدیدآور	:	تأثیر نپرداختن بدهی بر حبس بدهکار از منظر حقوقی و فقهی / تألیف: سیده سادات علوی
مشخصات نشر	:	تهران / تفکر آینده ساز ۱۴۰۲
مشخصات ظاهری	:	۷۸ ص. وزیری ۱۷*۲۴
شابک	:	978-622-5393-13-4
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبا
یادداشت	:	کتابنامه: ص. ۷۵ - ۷۸.
موضوع	:	بدهکاران و بستانکاران (فقه) زندان -- قوانین و مقررات -- ایران
رده بندی کنگره	:	BP۶/۱۹۸
رده بندی دیویی	:	۲۹۷/۳۷۲
شماره کتابشناسی ملی	:	۹۳۶۵۸۹۵

حقوق مادی و معنوی برای انتشارات و مؤلف محفوظ است و هرگونه کپی برداری پیگرد قانونی دارد

۰۹۱۰۹۱۰۷۴۰۴

ارتباط با فروشگاه

۰۹۱۰۹۱۰۷۴۰۳

ارتباط با انتشارات

تأثیر نپرداختن بدهی بر حبس
بدهکار از منظر حقوقی و فقهی

که تألیف دکتر سیده سادات علوی

که ناشر تفکر آینده ساز

که مدیر تولید موسسه زند

که شمارگان ۱۰۰۰ جلد

که نوبت چاپ اول، ۱۴۰۲

که قیمت ۲۳۵ هزار تومان

ISBN: 978-622-5393-13-4

فهرست

مقدمه ۷

فصل اول

تعاریف و مفاهیم حبس

مفهوم لغوی حبس	۱۰
مفهوم اصطلاحی حبس	۱۰
واژه های معادل حبس	۱۱
انواع زندان در اسلام	۱۵
تاریخچه زندان در اسلام	۱۷
زندان در عصر امیرالمؤمنین (ع)	۱۸
پیدایش زندان در اسلام	۱۹
فلسفه زندانها و انواع آن	۲۱
مشروعیت حبس در اسلام	۲۵
مشروعیت حبس از دیدگاه قرآن	۲۵
مشروعیت حبس از دیدگاه سنت	۲۸
مشروعیت حبس از دیدگان از دیدگاه عقل	۲۹
مشروعیت حبس از دیدگاه اجماع	۳۰
حبس از دیدگاه قرآن کریم	۳۱
موارد زندان در روایات اسلامی	۳۴
رفتار انسانی با زندانیان	۳۵
طرح تاریخی ابویوسف در حمایت از زندانیان	۴۰

فصل دوم

تعاریف و مفاهیم بدهکار

مفهوم لغوی بدهکار	۴۶
مفهوم اصطلاحی بدهکار	۴۶
مفهوم حبس مدیون (بدهکار)	۴۷
انواع بدهکار	۴۷
اصل بر عسر یا یسر از منظر فقه	۵۰
اصل بر عسر یا یسر از منظر قانون	۵۲

فصل سوم

مبانی مشروعیت حبس بدهکار در فقه و حقوق

۵۴ مقدمه
۵۴ مبانی فقهی اعسار
۵۴ اعسار از دیدگاه قرآن و روایات
۵۷ اعسار از دیدگاه فقها
۶۴ احکام حبس معسر در اسلام و حقوق موضوعه
۶۴ مدت حبس
۶۶ چگونگی اعمال کیفر حبس در مورد معسر
۶۶ متون اسلامی
۶۸ حقوق موضوعه
۶۸ (قوانین مربوط به اعسار)
۷۰ قانون نحوه اجرای محکومیت های مالی
۷۳ بررسی مبانی فقهی حبس بدهکار
۷۴ نتیجه گیری
۷۵ منابع و مآخذ

ظهور وام‌های مختلف و سپرده های بانکی متنوع و همچنین تحول مفهوم بیع سنتی بعلاوه‌ی پیدایش سرمایه گذاری جدید تجاری فراتر از مرزهای کشور و... موجب افزایش ارتباط تجاری افراد با یکدیگر در سطح جهان شده است. فزونی اشخاص بدهکار به مؤسسات و نهادهای دولتی یا غیردولتی یا اشخاص حقیقی از نتایج غیرقابل اجتناب دنیای پیشرفته امروز است. کمتر کسی وجود دارد که تسهیلاتی از نهادی یا مؤسسه ای دریافت نکرده باشد، یا از اشخاص حقیقی یا حقوقی طلبی نداشته باشد. رخ نمودن اسباب مسئولیت مدنی و الزامات خارج از قرارداد و تعهدات ناشی از قراردادهای غیرتجاری، چون نکاح، ضمان و... این دیدگاه را قوت می بخشد، که در حال حاضر بدهی افراد جامعه به یکدیگر، امری عادی تلقی میشود. با این وجود نهادی چون حبس که کاربرد اصلی و جایگاه واقعی آن در حقوق کیفری متجلی است، وارد روابط مالی شده و در قوانینی چون قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی مصوب ۱۳۷۷ ش نقاب الزامی بودن به چهره زده است.

ریشه تعهدات مالی می تواند یک «تعهد قراردادی نظیر مهریه، نفقه و...» یا «جنایت» یا «تعهد غیرقراردادی/مسئولیت مدنی» باشد. از اینرو، فرقی نمی کند که منشأ تعهدات مالی که میتواند امتناع از پرداخت آنها موجب برای سلب آزادی از شخص مدیون باشد، «قراردادی» یا «غیرقراردادی» باشد. از سویی دیگر، باید بررسی نمود که امکان سلب آزادی از مدیون صرفاً در ارتباط با شخص مدیون میسر است یا اینکه تحت شرایطی نیز امکان سلب آزادی از ورثه شخص مدیون یا خانواده وی و یا عاقله شخص مدیون نیز وجود دارد؟ حدود و ثغور سلب آزادی از شخص مدیون تا کجاست؟

فراهم نمودن امنیت اقتصادی و پیشگیری از سوء استفاده و نابودی اموال مردم از سوی سودجویان، همواره از دغدغه های قانونگذار بوده است و برای واداشتن بدهکاران متمکن که از ادای دین خودداری می نمایند، گاهی به حبس یا بازداشت نیز متوسل شده است. قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی مصوب ۱۳۷۷ به نوعی، احیای بازداشت بدهکاران است که قبلاً با ماده واحده «منع توقیف اشخاص در قبال تخلف از انجام تعهدات و الزامات مالی» سال ۱۳۵۲ نسخ شده بود. نسخ آن، شاید به علت تبعات اجتماعی بازداشت افراد معسر و بی بضاعت که یقیناً خلاف عقل و شرع است، بوده یا به دلیل این بوده که ایران در صدد پیوستن به کنوانسیون بین المللی حقوق مدنی و سیاسی بوده است. برابر ماده ۱۱ کنوانسیون، هیچکس را نباید فقط بعنوان اینکه (وی) قادر به انجام

تعهد قراردادی خود نیست، زندانی کرد.

ایجاد برخی ابهامات و عدم تمایز بین نوع دین و عدم ارائه شیوه رسیدگی به ادعای اعسار و مدت رسیدگی به آن، در قانون فعلی از یک سو و عدم توجه محاکم به مبانی فقهی قانون از سوی دیگر، باعث افزایش روزافزون زندانیان بدهکار گردیده است که این امر، خلاف موازین شرعی و نیز نقض کنوانسیون حقوق مدنی می باشد. خوشبختانه مدتی است بحث اصلاح قانون در قوه قضائیه مطرح است و امید است در صورت اصلاح ابهامات فعلی رفع گردد.

رشد روز افزون تعداد زندانیان مالی، به ویژه در پی ازدیاد طلاق به مثابه یک سیل ویرانگر پایه و اساس خانواده ها و افزونی طرح دعاوی و نیز در پی ازدیاد جنایات علیه اشخاص به نحو غیرعمد در سوانح رانندگی و همچنین فزونی طرح دعاوی صدور چک بلامحل در پی رشد منفی اقتصاد کشور در سال های اخیر و بالا بودن نرخ تورم اقتصادی در ایران، مشکلات و چالش های زیادی را در سیستم حقوقی ایران و روابط مالی حاکم میان شهروندان ایجاد نموده است. لذا زندان که به مثابه آخرین حربه و ضمانت اجرا در قبال ارتکاب رفتارهای مجرمانه بکار می شد همچون ضمانت اجرای ابتدایی در دعاوی مالی بدیل گردیده است. در پی استفاده افراطی از ضمانت اجرای کیفری سلب آزادی در قبال مدیونین مالی، مشکلات دیگری هم برای زندگی فردی و خانوادگی محبوسان و هم پیش روی سیستم حقوقی ایران و هم سیستم قضایی از جمله تورم جمعیت کیفری زندان و افزایش هزینه های نگهداری زندان و خنثی سازی نیروی کار کسانی که به جهت عدم پرداخت دین از آنها سلب آزادی صورت پذیرفته است به وجود آمده است.

با توجه به توضیحات فوق الذکر، هدف پژوهش حاضر بررسی تأثیر نپرداختن بدهی بر حبس بدهکار می باشد که از منظر حقوقی و فقهی به آن می پردازد.